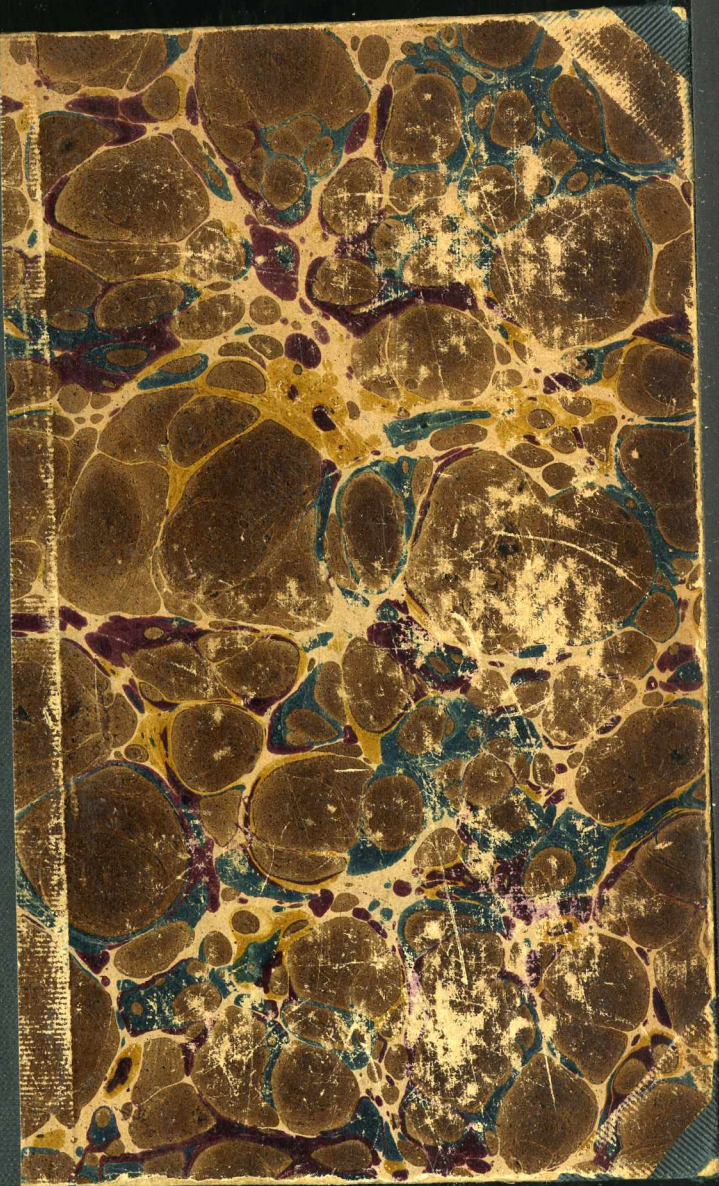

Politikai
röpiratok.

170.

MÁSODLAT
A M. N. MUZEUMI
SZÉCH. ÖRSZ.
KÖNYVTÁRÓL

GÖZHAJÓZÁS

A MAGYAR DUNÁN

TÁJÉKOZÁSUL

IRTA

IVÁNKA IMRE.

A. M. N. MUZEUM
KÖNYV-
TÁRÁBÓL

DE BALLAGI GÉZA.

Az első gőzhajózási kísérlet Dunánkon 1824-ben történt.

Nagy feszültséggel várta a közönség Fulton remek találmányának alkalmazását hazánkban. A hajó elkészülvén, próba-utazás határozottatott Pestről Vácra; Pestmegye első alispánját és egy fényes küldöttséget bizott meg ez utazásban résztvenni; elindultak, és ügygyel bajjal harmadnapra felérkeztek Pestről Vácra, honnan jó előfogato-

dupli

657200565808

kon visszatértek néhány óra alatt. A megyének jelentést tevén Szentkirályi, e humoristicus szavakkal fejezte azt be :

„Vapor est vapor, sed equus est aequus.“

Nem mult egy évtized és gr. Széchenyi István buzgó fáradozásának sikerült az „Első szabadalmazott Dunagőzhajó-társaságot“ alapítani.

Emlékezünk élénken az időre, midőn a „Pannonia“ és utána „I. Ferencz“ szelték Dunánk hullámain; bámulva szaladtunk a Duna partjára — emlékezünk, midőn még a félelem egy bizonyos nemével bizta a közönség nagy része életét e „szörnyetegekre“, és szintén bátor embernek tartották azt, a ki a gőzhajón merészelt utazni.

Az „Első szabadalmazott Dunagőzhajó-társaság“ néhány gőzösei felszaporodtak mintegy 120-ra, és több mint 500 vontatója uszik most a vizeken, mindezek legnagyobb része budai remek hajógyárában készült.

A nagy hazafi elvonult a nyilvános életből és most már végkép elbucsuzott tőlünk; nagy műve megmaradt. — De a társulat, a mint elvonult kebléből az éltető szellem, megfeledkezett keletkezéséről; elfelejtette, hogy a magyar Duna az, melyen gyarapodott leginkább; elfelejtette, hogy itt verte

legerősebb gyökereit, melyeken át szivja életető nedvét; 1850 után, azon nagy szolgálatokért, melyeket 1849-ben a kormánynak tett, és melyekért roppant követelést emelt, e követelés felének elengedése mellett a közel lejáró kiváltságos szabadalma 1880-ig hosszabbított meg, és ez időtől fogva egészen más szellem uralg e társulat körében. Nem tartotta többé szükségesnek némi előzékenységgel, tekintettel lenni Magyarországra és a magyar nemzet iránt; az általános elnevezés, bár a pesti ügynökségen ma is látható, és hivatalos érintkezéseiben most is alkalmaztatik, mindinkább helyt adott ez elnevezésnek: „Osztrák Dunagőzhajó-társaság“; a hajókról le lett véve a nemzeti lobogó, sőt a mi több, még a kikötőhelyeken, a magyar földön is száműzettek a nemzet színei; az idáig némileg többféle nyelven (német, olasz, magyar) vezetett üzlet egészen németre változtatott át, és a gőzhajó társaság minden hivatala, minden ügynöksége, minden hajója egy-egy germanisáló focus, melyben egyes magyar hivatalnokok és szolgák inkább megtűretnek, semhogy szívesen alkalmaztatnának.

A párisi szerződés felszabadította a Dunát. A kötelezett állam a még hátralevő

szabadalmazott évekre 8 száztóli kamatot biztosított a társulatnak 33 milliónál többre felnövekedett vagyonaért.

Több versenyző támadt: konstantinápolyi társulat, a bajor hajók, linczi hajósegylet, a franko szerb társaság, a francia vasuti társulat és magánzók, kiket megrontani ügyekezik a társaság, feltámadt a derek Luczenbacher testvérek vállalata is, és most már érdemesnek tartja az „Első szabadalmazott gőzhajó társaság“ igazgatósága a nemzeti lobogót használni **a parton**, mert ne ámtassátok magatokat, az árboczra felvont lobogó nem jelent semmit, a hajó nemzetiségét a hajó hátulján, a kormány felett lengő lobogó jellegzi. — Mindent elkövet a társaság, hogy Luczenbacherék vállalatát megbuktassa; vesztességgel dolgozik azon vonalokon, melyen a személyszállításra nézve a versenyzés tart; és mert az árszabálylyal lejobb nem szállhat, mert ebbe a kormány — a kamatbiztosítást szem előtt tartva — nem egyezett, elárasztja hajóival e vonalakat úgy, hogy az utazók száma nem fedezheti a költségeket, teszi pedig ezt az állam rovására, mint amely: a kamatot biztosítja.

Az „Első szabadalmazott Dunagőzhajó-

társaság“ megtett mindent, amit tehetett a magyar nemzeti genius mellőzésére és így nem csoda, hogy hajlamunkat nem bírja. — A Duna felszabadult — felmentette Európa a monopolium nyögétől; üdvözlünk mindenkit, aki versenyt támaszt a szabad Dunán.

Ily hatalmas tényező mellett, csekély tőkével a versenyt huzamosan nem lehet kiállani; ha az új vállalatokat nem pártolja a közvélemény, nem pártolják azok, kiknek szivükön kell hogy feküdjék, mikint a magyar kereskedés, a forgalom önmagában legyen független és eredetiségében fejlődjék. Pártolnunk kell tehát az „Első magyar gőzhajótársaságot“ mindenekelőtt azért, hogy a részvényeket az országban vesszük meg, és így biztosítjuk magunknak a befolyást az ügykezelésben.

Az „első magyar gőzhajózó-társaság“ f. h. 9-dikén tartott alakító gyűlésén határozatba ment: „A részvények aláírásának megkezdése, mívégre az alatt közlendő programmadatott ki. Az alakító közgyűlés fog határozni aziránt: egyesüljön-e, és mily feltételek alatt a magyar társaság az angollal. — Egy comité neveztetett ki, mely az ügyek ideiglenes vitelével bízott meg, ennek és az

előbb is működött s most együttes bizottmány tagjai a következők :

Elnökök : Gróf Dessewffy Emil, Lónyay Menyhért; a comité elnöke gr. Waldstein János. Tagok : Deutsch József, Dumtsa Ignác, Fleischl Dávid, Frölich Frigyes, Fuchs Rudolf, Hollán Ernő, Houchard Ernő, Imrédy József (Baján), gr. Károlyi Sándor, Kern Jakab, Kochmeister Frigyes, Lederer Ignácz, Lévyay Henrik, Luczenbacher Pál, Mannó István, Megyasszay István, Pereghy Mihály (Győrött), Rózsa Lajos, Schoszberger Zsigmond, Stern B., Strasser Alajos, Száky Zsigmond, gr. Széchényi Béla, Theisz Elek, Ullmann Károly, Wahrman Mór, Weisz Bernát, gr. Zichy Henrik, Zsótér N. (Szegeden). Jegyző : Galgóczy Károly.

Az

„Első magyar gőzhajótársaság“ programja :

1. §. A társaság „Első magyar gőzhajótársaság“ czimet visel, ezen czimen jegyeztetvén be magát. Székhelye : Pest.

2. §. Célja a társaságnak : a Dunán a melékvizein árucikkék, különösen gabona és nyers-termékek szállításával foglalkozni. E célra mindenféle gőz- és szállítónajókat használ, s fenn-

24
tartja magának az országhajózatának és közlekedésének emelése tekintetéből szükség esetre bel- és külföldi hajózáti és vasuttársaságokkal is egybeköttetésre lépni. Személyszállítással a társaság egyelőre nem foglalkozik; hanem ha az üzlet ezen ága számára valamely vonalon nyereséges k látás mutatkozik, a társaság igazgatóságának lesz feladott e tekintetben a közgyűlés elé javaslatot, terjeszteni, mely az iránt határoz.

3. §. A társasági alaptőke 3 millió osztrák értékű forintban határozatik meg, mely tizenöt-ezer darab kétszáz forintos részvényre oszlik.

4. §. A részvények bizonyos névre szólnak, az egyszerű hátirat által forgathatás jogának fenn-tartása mellett: de csak akkor adatnak ki, ha a 7. §. értelmében már egészen befizettettek.

5. §. Mihelyt a részvénytőke egyharmada aláíratott, a jelentés a társaság megalakulhatása iránt azonnal beadható; az aláírt részvények egy-harmad értékének befizetése után pedig a társaság működését megkezdi.

6. §. Az igazgató-választmány felszólítására az ugyanayáltal kitűzendő idő alatt minden rész-vény névszerinti értékére 20 száztóli s így 40 ft. lesz befizetendő. A további összeg négy részlet-ben fizettetik be az első fizetési napon kezdődő 3—3 havi időközökben.

7. §. Ha valamely részvényes fizetési köteles-ségét a törvényes formában történt felszólítás után egy hónapra se teljesíti, s részlet-befizetéseit mulasztja, akkor elveszti jogát s a már előbb be-fizetett összegeit is.

Az „Első magyar gőzhajótársaság“ alakítása körül több tekintélyes hazafi és jelesen gróf Dessewffy Emil már régebben foglalkoznak, és ezek részéről ki volt küldve egy alakító bizottmány, mely a fennemlitett gróf és Lónyay Menyhért elnöklete alatt ismételve gyűlésezett.

Adatok gyűjtettek, melyek bebizonyították, hogy a társulatnak, különösen a terhek szállítására nézve nagy jövője van, és hogy az eszme hazaszerte, de különösen a Duna és Tisza mellett fekvő kereskedő városokban élénk részvételre talált.

E bizottmány a következő alapszabályi tervezetet dolgozta ki, melynek első pontjai — mint fentebb a programmban láthatni — máris lényeges változásokat szenvedtek; végképeni meghatározása ezen alapszabályi tervezetnek az első alakító közgyűlés teendője lesz.

Az

„Első magyar gőzhajótársaság“ alapszabályi tervezete.

1. §. A társaság „Első magyar gőzhajótársaság“ czímet visel, ezen czímen jegyeztetvén be magát. Székhelye : Pest.

2. §. Célja a társaságnak : a Dunán s mellékvizein árucikkek, különösen gabona- és nyers-termékek szállításával foglalkozni. A személyszállítás iránt az igazgatóság indítványára későbbi közgyűlés határoz. E célra mindenféle gőz- és szállítóhajókat használ, s fenntartja magának az országhajózatának és közlekedésének emelése tekintetéből szükség esetére bel- és külföldi hajózáti és vasuttársaságokkal is egybeköttetésre lépni.

3. §. A társasági alaptőke 3 millió osztrák értékű forintban határozatik meg, mely tizenöt-ezer darab kétszáz forintos részvényre oszlik.

4. §. A részvények bizonyos névre szólnak, az egyszerű hátirat által forgathatás jogának fenntartása mellett : de csak akkor adatnak ki, ha a 7. §. értelmében már egészen befizettek.

5. §. Mihelyt a részvénytőke egyharmada aláíratott, a jelentés a társaság megalakulhatása iránt azonnal beadható ; az aláírt részvények egyharmad értékének befizetése után a társaság működését megkezdi. Hogy ezen egyharmadon felül mennyi bocsáttassék az összes részvénytőkéből első aláírásra, az az alakító közgyűlés határozatától függ ; és mihelyt az első aláírásra bocsátott részvények tőkéjének kétharmada befizettetett, a társaság — megelőző legfelsőbb engedélyezés után működését is azonnal megkezdheti.

Új részvények kibocsátása esetén a részvényeseknek régi részvényök arányaig előjoguk van.

6. §. Az igazgató-választmány tetszölitására az ugyanaztallal kitüzendő idő alatt minden részvény névszerinti értékére 20 száztóli s így 40 ft.

lesz befizetendő. A további összeg négy részletben fizettetik be az első fizetési napon kezdődő 3—3 havi időközökben.

7. §. Ha valamely részvényes fizetési kötele-ségét a kiszabott időn túl egy hónapra se teljesíti, s részlet-befizetéseit mulasztja, akkor elveszti jo-gát s a már előbb befizetett összegeit is.

8. §. Minden fizetés Pesten a társaság helyi-ségén bérmentesen történik.

9. §. Minden részvényes részvénye arányáig részese a társaság összes vagyonának, s míg a tár-saság fennáll, addig részére befizetett részvény-tőkéje után annak üzleti tiszta jövedelméből min-den év mártius 1-én öt száztóli kamat, július 1-én pedig az azonfelül eső osztalék fog kiszolgáltatni.

10. §. Az elveszett részvények a pesti első bíróságu váltótörvényszék útján megsemmisiten-dők, hogy helyettök új részvény adathassék ki.

11. §. A részvényesek csakrészvényöknévleges értékeig felelősek a társaságért, s semminemű utánfizetésre, vagy a már kikapott osztalék vissza-fizetésére nem kényszeríthetők.

12. §. A társaság fennállása egyelőre 30 évre szabatik.

13. §. Ha a vállalat kiterjesztése, vagy az üz-let folyama kívánatossá teendi, akkor a közgyü-lésnek jogában áll a még hátra lévő részvények kibocsátását elrendelni.

Új részvények kibocsátása esetén minden részvényesnek régi részvényszáma arányáig elő-joga van.

14. §. Az évi bevételből mindenekelőtt a kezelési, fenntartási és üzletköltségek, aztán a részvényekre eső 5 száztóli kamatok, továbbá a szerelvényi vagyon-értékéből az ügyrendtartásban megszabott törlesztési összeg, végre bizonyos részlet tartaléktőke alakításra levonandók. Ha e levonások megtörténte után tiszta haszon áll elő, akkor abból 5 száztóli az igazgatóság részére esik százaléki illetékül, melynek a több hivatalnok közt kiosztása arányát az első alakító gyűlés határozza meg. A még így is maradó feleslegből az 1000 fton alul eső összeg a tartalék-tőkéhez kapcsolandó, az így előálló tiszta többlet pedig főül eső osztalékul a részvényesek közt osztatik ki.

15. §. A tartaléktőke a kamatokból és kamatok kamataiból növekszik mindaddig, míg az a befizetett részvénytőke 20 száztóliára nem tellett. Ha ez eset bekövetkezett, akkor a legközelebbi közgyűlés fogja elhatározni, ha valjon a tartaléktőke még tovább szaporittassék-e?

16. §. A társaság s egyes részvényesek közt a jogokra és kötelességekre nézve támadó vitás kérdések, mennyiben azok barátságos egyezség útján ki nem egyenlítettethetnének, egy öt tagu választott bíróság által, mely legfőlebb hat hó alatt ítéletet hoz, intéztetnek el, és pedig minden főlebbezés és perorvoslat kizárásával. E választott bírósághoz mindenik fél két bizalmi férfit nevez, kik aztán maguknak elnököt választván szavazattöbbséggel hoznak határozatot. Ha a bizalmi férfiak az elnök-választásban meg nem egyezhetné-

nek, akkor az elnök kinevezése végett a pesti kereskedelmi kamara kerestetik meg. A választott bíróság székhelye Pest. Ha a vesztes fél ítélethozatal után sem teljesíti kötelességét, akkor az ítélet végrehajtásáért az illetékes hatósághoz történik folyamodás.

17. §. A társaság ügyei egy elnök, egy al-elnök, egy 18 tagu választmány s végre 3 igazgató által vezetettek. A 3 igazgató közül egy vezető-igazgató hivatalos fizetéssel és százaléki illetőséggel ellátva, a másik kettő pedig csak százalék-illetőségért szolgál.

18. §. Az elnök, alelnök s a választmányi tagok a közgyűlés által 3 évre választatnak, s foglalkozása egész ideje alatt mindeniknek legalább 10 részvény birtokában kell lennie, s ők soha sem lehetnek a társaság hivatalnokai közül valók; valamint oly részvényesek, kik valamely más hasonló feladatu vállalat vezetésével foglalkoznak, e társaság hivatalára soha se lehetnek hivatvák. Efelett a választmány kétharmadának Buda-Pesten kell laknia.

19. §. A választmányi tagok egyharmada minden évben kilép. A kilépés rendje az első két évben sorsolás, később a foglalkozás három évisége által határoztatik meg. A kilépők ismét választhatók.

20. §. Ha a választmány valamely tagja meghal, vagy foglalkozásra alkalmatlanná lesz, akkor a választmány a választáskor legtöbb szavazatot kapott tagnak behívása által egészíti ki magát.

21. §. Az igazgatók a választmány által választatnak s egyszersmind a vezető-igazgatóval a

hivatal tartamát, fizetést s. a. t. illetőleg szerződés köttetik. A más kétigazgató minden harmadik évben újra választatik.

22. §. A társaság vagyonáról rendelkezés a közgyűlés jogában áll, mely évenként minden üzlet-év zárlatával megtartandó.

23. §. E közgyűlésre megvizsgálás végett tüzetes kimutatás és részletes számadás terjesztendő a lefolyt évről, a vállalat állásáról, továbbá a jövő évre czélbavett fontosabb tervezetek szintén tudomás és megvitatás végett felterjesztetnek.

24. §. Fontos esetekben, melyek halasztást nem tűrnek, rendkívüli közgyűléshivatik össze, és pedig vagy maga az elnök által, vagy a választmány határozatából.

25. §. Minden részvényest, ki egy egész részvény birtokában van, közgyűlésen egy szavazat illet. Mégis hogy e jogát a közgyűlésen gyakorolhassa, részvényét a közgyűlés előtt 14 nappal le kell az igazgatóságnáltennie. A szavazat-jog meghatalmazott, vagy törvényes helyettes által is gyakorolható, de ily meghatalmazott is csak oly egyén lehet, ki magára nézve is szavazat-jogos. Azonban saját személyében is meghatalmazványilag összesen tiz szavazatnál többet senki sem bírhat, bárha több részvénye volna is.

26. §. A közgyűlés érvényességére megkívánatik, hogy abban legalább 50 oly részvényes legyen részt, kik együtt legkevesebb 500 részvényt képviselnek. A közgyűlés napját az igazgatóság legalább 14 nappal előbb közzé teszi a nyilvános lapokban, a tanácskozássra kitűzött tárgyakat is

megnevezvén. — Az üzlet-értesítések, számadási kimutatások s gyűlési-programm gyűlés előtt mindig idején közzeéendők, hogy azokba eleve betekintés szereztethessék.

Ha az összehívott közgyűlés az azon megjelent részvényesek és képviselt részvények számának elégtelensége miatt meg nem tartathatnék, akkor 14 nap múltára másik közgyűlés hivatik össze, mely tekintet nélkül, az ott megjelenő részvényesek számára, meg is fog tartatni.

27. §. Közgyűlésen rendszerint csak oly tárgyak tárgyalhatnak, melyek a közgyűlési programmba már felvételvék.

Hogy a részvényesek által teendő indítványok e programmba felvételthessenek, azoknak a választmánynál legalább egy hónappal előbb írásilag be kell jelentetniök. Magán a közgyűlésen tett indítványok csak akkor bocsáttatnak tárgyalás alá, ha azokat legalább 10 jelenlevő részvényes pártolja, mely esetben azok megvitatására 4 heti időközön új közgyűlés hivatik össze.

28. §. A választmányi tagoknak és igazgatóknak kötelességök a közgyűléseken megjelenni, a vezető-igazgatónak azonban ott csak tanácskozási szavazata van.

29. § A közgyűlés tárgyai :

a) A társaság tulajdonáhoztartozó részvények felett intézkedés.

b) Új részvények kibocsátása, vagy a társasági alapnak új részvények kibocsátása által növelése, vagy annak csökkentése.

c) Kölcsön felvétel.

- d) Az osztalék megszabása.
- e) A tartalék-tőke hovaforbitása.
- f) Elnök, alelnök és választmány választása.
- g) A társaság fenállás-időtartamának meghosszabbítása, vagy feloszlásáról intézkedés.
- h) Alapszabály-változtatás.
- i) Ügyviteli rendszabály megváltoztatása.

30. §. Közgyűléseken az elnök, vagy alelnök elnökül, a határozatok általános szavazat-többséggel hozatnak, a szavazatok egyenlősége esetén az elnök szavazata dönt.

31. §. Midőn valamely választás forog kérdésben, azon esetben szavazat jegyekkel történik a szavazás, mely egy három tagu szavazatszedő bizottmány által szedetik össze.

32. §. A számadási zárlatok megvizsgálására a közgyűlés a részvényesek közül egy három tagu vizsgáló bizottmányt nevez, mely a közgyűlésre teszi jelentését.

33. §. A közgyűlési tanácskozmányok felett vezetett jegyzőkönyvet hitelesítésül az elnök a jegyző és három részvényes tag irják alá, ez utóbbiak választmányi tagok nem lehetnek.

34. §. Az igazgató-választmány köréhez tartozik, a társulati minden ügyek fővezetése, és az igazgatóság ügyvitelének ellenőrzése. Ez képviseli a társaságot, ez annak egyetemes fölhatalmazottja, fölhatalmazványul a jegyzőkönyvben foglalt közgyűlési határozatok szolgálgván.

35. §. Az igazgató-választmány végzéseit a jelenlevők általános szavazat-többségével hozza. Ha a szavazatok száma egyenlő, akkor az elnöke

dönt. A határozat érvényességére nézve gyűlésben legalább hat választmányi tag jelenléte szükséges, hanem azért gyűlésre minden választmányi tag meghívandó. Az elnök vagy alelnök távollétében a jelenlevők azon egy esetre választanak maguknak elnököt. A tanácskozmányról jegyzőkönyv vezetetik, mely az elnök és három tag által aláírandó. A jegyzőkönyvet itt is az igazgatósági titkár vezeti.

36. §. A választmánynak a közgyűlési határozatok szerint kell eljárni, még is oly esetekben, melyeknek a legközelebbi közgyűlésig elhalasztása káros volna, ideiglenes intézkedéseket is tehet. Alapszabály-ellenes határozatokért az azok hozatalában résztvevő választmányi tagok szorosán felelősek.

37. §. A választmány díjtalanul foglalkozik, és csak a közgyűlés engedhet különös kiküldetések esetén jutalom-élvezetet.

38. §. A társasági czéget az igazgatóság vezeti, és pedig úgy, hogy a czimaláírás mindig két igazgató által történik.

39. §. Az igazgatóság a társaság ügy menetéről a választmánynak havi kimutatást tesz, s a választmány havonkint legalább egyszer a pénztárt is megvizsgálja.

40. §. Az ügyvitel közvetlen vezetése a vezetőigazgatót illeti, ki a választmány által választatván, hatáskörét ugyancsak a választmány szabja meg, s vele szerződik. A más két igazgató az ügyrendszabály szerint váltja egymást az ügyvitel ellenőrzésében. Az ügyrendszabályt a választmány

dolgozza ki, megerősítés végett a közgyűlés elé terjesztvén.

Ennyire haladtak volt az ügyek, midőn gr. Széchenyi Béla értesítette a bizottmány elnökét, miként Londonban egy angol dunai gőzhajó-társaság keletkezett, mely hajlandó volna üzletét Magyarországra is kiterjeszteni, illetőleg a magyar társulattal egyesülni; minek folytán Lónyay Menyhért megbízást nyert az alakító bizottmány részéről londoni utjában az illetőkkel érintkezni anélkül, hogy a keletkező magyar társulat nevében kötelezettséget vállalna.

Lónyay, Londonba érkezvén, mindenekelőtt gr. Széchenyi Bélát kereste fel, s miután meggyőződést szerzett magának, hogy az angol vállalkozók teljes hitelt érdemlő, és nagy tőkével rendelkező egyének, — a magyarügy iránt nemes részvétet tanusító Southerland herczeg közbenjárása által, ennek házában — találkoztak az angol vállalkozókkal Lónyay Menyhért, gr. Széchenyi Béla és gr. Waldstein János hazánkiai, s itt csakhamar meggyőződtek, hogy az angol társulat már is sokkal elébre haladt, mint honi vállalatunk.

Az angol társulat magához váltotta a „Franko-szerb gőzhajó-társaság“ járműveit,

és egyrészt a szerb kormány, hogy biztosítva legyen, miként a szerb határon, mind a Dunán, mind a Száván rendes, az „első szabadalmazott gőzhajó-társaság“tól független személyszállítási közlekedés fog fentartatni; másrészt az angol társaság a szükségelt tüzelőre nézve kívánta magát függetlené tenni mind a magyarországi kőszéntelepektől, mind pedig a Feketetengeren — az ott kizárólagosan használatban levő angol kőszénnel — üzérkedő kereskedő-társulatoktól, átadta a dobrai kőszénbányákat a társaságnak, mely kőszéntelep egészen a Duna partra nyulik és a szén minémüségre nézve, az oraviczaihoz hasonlónak mondatik. — Az angol tőkepénzesek a magyar társulattali egyesülésre hajlandóknak és készeknek nyilatkoztak; de azelőtt, hogy ajánlataikat elmondanánk, közöljük az angol társaság programjának azon részét, mely minket érdekel, egyszersmind hozzá téve, hogy a kellő befolyás biztosítására hazánkfiaink 10,000 font sterlinget az angol társaság részvényeiben magyar vállalkozók részére foglaltak le, és mindegyik 500 ft. st. áru részvényt vett magának, s mint az angol társulat Pesten székelő igazgató tagjai lépett be, és fogadtott el.

Az

angol dunagőzhajózási és kőszénbánya-társulat.

Tőke 220,000 font st. 22 ezer részvényvel, egy részvény 10 font sterling (szaporíthatási engedélyvel).

A jelentkezésnél részvényenkint 1, az átvételnél pedig 10 ft. st. fizetendő.

Három hónapnál előbb a befizetés nem követtetik, s ez akkor sem haladja meg részvényenkint egyszerre a 2 font st.

A 220,000 fontnyi egész összegből csak 150 ezer font maradt fenn az aláírásra. — (a többi már fedezett.)

Igazgatók Londonban: Burke Edmund esquire, Calston H. W. esq., Donaldson George Hay esq., Kearns Jónh esq., Rathbone William esq.

Igazgatók Pesten: Lónyay Menyhért, gróf Széchenyi Béla, gróf Waldstein J., Hollán Ernő és Weisz Bernát.

Ügyészek: Messrs Uptons, Johnson & Upton.

Bankárok: Mss. Masterman Peters Mildred Masterman & Comp.

Közbenjáró: S. Woods esq.

Titkár: Mr. Henry Fischer.

Iroda: Old Bond street. 40 szám.

Prospectus.

Ezen társulat azon célra alapított, hogy a szállítási szükségnek mind az utazókat mind az árukat tekintve a Dunán, Száván és mellék folyóin megfeleljen, és a nagyszerűen s rendkívüleg növekvő kereskedelmet a határos országba, különösen Magyarországra és Szerbiába, s továbbá a Moldova, Oláh, Bolgár, Bosnyák és Horvát tartományokba terjeszsze.

Az igazgatók, személyes vizsgálódások után meggyőződtek, hogy e társaság vállalata nemcsak a fönnemlített országok részéről szívélyesen fog fogadtatni, hanem azok által a létesítendő kereskedelmi üzlet nagyszerű terjeszkedésében is segíztetni, és hogy az áruk és utazók szállítása, különösen a Dunán és Tiszán, nagyrészen s rövid idő alatt e társaság kezeibe menend át, azonfölül pedig a részvény-tőkének nevezetes része magyarok, szerbek és moldva-oláhok által fog fedeztetni.

Hogy egy jobb és kiterjedtebb rendszerű hajókázás alapításának szükségessége fennáll; az önként el fog ismertetni, ha tudva lesz, hogy azon nagyszerű eredmény daczára, mely a gőzösök használatát eddig kísérte a Dunán, és mellékfolyóin, a forgalom szüksége — ugy az áruk, mint a személyek szállításában — jóval fölülmulta évenként az erre nyújtott szállíthatási lehetőséget, amint ez, a következő — a Dunának azon részéről szóló megközelítő kimutatásból látható, amelyeken az osztrák társaság hajókázik.

(Következik egy táblás kimutatás, mely az első szabadalmazott gőzhajótársaság forgalmának fokozatos növekedését 1847-től 1861-ig tünteti ki.)

Ezen számok azonban nem képviselik az összes szállítást, mely jelenleg több mint 2000 (angol) mérföldnyi folyóvizeni hajókázással fog bővítettetni, érintvén oly országokat, melyek a folyók partjainak közelében már is oly roppant mennyiségű természetmennyekkel birnak. — Ezen országok gyorsan haladnak termelési képességük emelésében, nemcsak a továbbszállítás módja, és az ország szivéből a folyókhozi szállítási módok javítása által, hanem egyszersmind azon térség terjeszkedése által is, mely évenként művel és alá vétetik, valamint azon javítások által, melyek a földmivelésben folytonosan tétetnek. — A szállítandó természetmennyek mennyisége, épen ugy mint a szállítandó személyek szám minden évben a szállítási eszközök hasonló növekedését kívánja, hogy eleget tehesen az igényeknek.

Az ide mellékelt kivonat a „Times“ június 3-ki számából, mely a világkiállítás magyar osztályáról szól, hatalmasan illusztrálja, mily roppant természetési tehetséggel bir ez az ország, s ezt lehet mondani majdnem minden egyéb a Dunával határos országról. — Ki van mutatva, hogy 12,000,000 köböl búzánál több szállítottott csupán a Bánátból, azaz Alsó-Magyarországról Felső-Magyarország különféle vásárjára, és ezen roppant mennyiségnek nem több mint 1/3 szállítottott gőzerővel, a többi szállítás lovak által vontatott hajókon eszközöltetett.

Times junius 3-án. 1862. (Jankó Vincze collectiv kiállításáról). „Szemlélve a collectiv kiállítás hátra levő részét, ugy szintén más kiállítók hozzájárulását, a mely a legközelebbi osztályban, mint: „magyar termények“ állítvák ki, azon összeszorított tábori korcsmákra emlékeztetünk, hol az emberi ész mindent fölhasznált, hogy a lehető legkisebb téren a legkülönbözőbb tárgyakat nagy számmal elhelyezhesse; 100 □ lábnyi tér mutatja föl azon gazdagságot, melylyel egy egész ország dicsekszik, és mindenekfölött nagyszerű természetményeit; ugy mint: gabona, bor, ásványok, gyapju, kender, len, selyem, dohány stb. — A vállalat majdnem reménynélküli volt, hanem a föladat sikerrel oldatott meg, s tán nagyon is nagy sikerrel, mert ugylátszik, az izletes rendezés arra volt számítva, hogy a látogató észrevétlenül hagyja a csekély mutatványok által képviselt gazdagság tömegét.“

„E maroknyi buza, árpa, rozs, stb. mely alig érdemel figyelmet az üveg alatt, ott van mint képviselője, évenkinti 20 millió „quarter“ gabona-termésnek, melynek harmada alkalmas a kivitelre. Mult évben több mint 4 millió mázsa gabona találta utját Francia- és Angolországba, és ez összeg könnyen kettőztethetnék, ha a közlekedés rendezve volna; azon néhány az üvegszekrények alsó részeire ragasztott dohánylevél, vagy a melyek a falon lógnak, 2 millió mázsa dohányt képvisel, mert jó évben ennyi szokott termeni, ennek termesztése annyira kiterjesztethetnék, hogy alig volna jövőre szükséges egy másik Merciernek Richmondba utazni.“

„Ama két, kis, borral telt üveghordó, a közép szekrények tetején mustrája az évenkinti 300,000,000 gallon természetnyek; szabad kereskedelmi összeköttetéssel ezen szőlőhegyek Európa egész nyugati részét láthatnák el oly borokkal, melyek ép oly jók, mint a legjobb francia borok, és fele áráért kaphatók.“

„Ama kis fadarabocskák, csak néhány hüvely hosszúságnak, 4000 angol □ mérföld erdőségekben tenyésznek, melyekből közel 20 millió köb lábnyi fa vitetik már is ki évenkint. E kis füstölt hús és szalonna 8,000,000 sertésből nyerhető árút képvisel; azon néhány maroknyi kender és len 1,500,000 mázsa évenkinti termelésnek mutatványa; azon néhány maroknyi repce és olajmagok 500,000 quartert jelentenek, melynek nagyobb része kivitetik az országból; azon néhány gyapjumatatvány 15,000,000 birkát képvisel, és így van ez mindenben.“

Ezen idézések után a „Prospectus“ még kimutatja adatokkal a Duna-hajózás folytonos növekedését a Duna-torkolatoknál; mennyire közelebb az ut Londonból Konstantinápolyba a Dunán mint a tengeren; mily szépek és nagyszerűk a magyar-, szerb- és román Duna-partok vidékei, és mennyivel érdekesebbek mint az annyira ismert Rhenus és Alpeselek vidéke, mi módon szándékozik a társaság a gözhajók járását és a dobrai kö-

széntelep mivvelését folytatni; tekintetet vett a mellék folyók vidékére s az ottani termelésre stb.

Ezeket eléadva, elmondandjuk nézeteinket, ítéljen és válaszson a közönség.

A fentebb mondottakból láthatni, mily stádiumba lépett a két társulat alakítása; ehhez még hozzá kell tennünk, hogy több lelkes hazafi, azon hirre, miként Lónyay és többben az angol társaságba beléptek, aggódni kezdettek, hogy majd a magyar érdek az angol érdeknek alá fog rendeltetni, és ezen aggodalom kifolyásának tekinthetni Megyasszay és mások felszólalását a hazai lapokban.

Lónyay Pestre megérkezett, és megérkezett az angol társaság egyik igazgatója esq. John Kearns a társulat technikai ügyvezetőjével Smith urral.

Az angolok ajánlata következő :

Hajlandók a magyar társulathoz csatlakozni és egyenlő számú magyar és angol igazgatók által kormányozni az ügymenetet, még pedig székhelyül : Pestet tűzve ki.

220,000 font sterling alaptőkéjükből, 40,000 fontot a szerb partokon folytatandó hajókázásra, 60,000 fontot a dobrai közszéntelep mivvelésére és 120,000 fontot a magyar-

országi gőzhajó forgalomra fordítani határoztak már is; — és, a mint fentebb mondva volt, 10,000 fnt. st.get magyarországi részvényesek számára reserváltak. — Ezen felül hajlandók a magyar társulatba, ha az eszme itt pártolásra talál, 250,000 f. sterlinggel belépni, ha t. i. a magyar társulat szintén ennyi tőkét mutathat ki, (ez a mostani agioval mintegy 3.250,000 ft.) és így az egyesített „Magyar angol gőzhajó-társaság“ üzletét a magyar Dunán 620.000 f. st.gel, vagy is a mostani pénzben, 7,960.000 forinttal kezdené meg; (hozzá számítva a fent kitett 120,000 f. st.) az egyenjogu igazgatóság hatásköre pedig a dobrai és szerb párti üzletre is kiterjeszhetnék.

Ezen ajánlatok az első percze oly kábitók, hogy t. i. a $220,000 + 250,000 = 470,000$ f. st. töke felett a csak 250,000 f. st. tőkével hozzájáruló magyar társulat egyenlő joggal rendelkezessék, miszerint igen természetesenek találjuk, ha sokan honfitársaink közül ezt már vaktában elfogadandónak vélik; de éppen azért, mert mi is osztjuk a gyűlésen ismételve kiemelt nézetet: „*az angolok practicus emberek*“, kell hogy vizsgáljuk az okokat, melyek a csatlakozás mellett és ellene szólnak, kell hogy felderítsük a körülmé-

nyeket a közönség előtt, és annak ítéletére bizzuk : mit fog határozni.

a) A párisi szerződés a szabad Duna-hajózásra nézve a cabotaget (parti kereskedést) fenntartja azon államok részére, a melyek a Duna mellett fekszenek, és így az angol társaság szállításokat, egy vagy más kitűzött pontra eszközölhet ugyan, de hogy bárhol kikössön, ki- és berakodhas-sék — kivéven a szerb partokat — gátol-tatik; miglen, ha a magyar társasággal egyesül, a cabotage jogával járó előnyök-ben részesülni fog.

b) Az angol társaság, habár mennyi tő-kével rendelkezik, és ha az angol kormány védelmében bármennyire részesül — mert az angol kormány minden angol polgár ér-dekét mindenütt a világon védelme alá helyezi és angol érdekeknek tekinti — a versenyt sokkal nehezebben állhatja ki a már most is igen erős osztrák gőzhajó-társasággal, és az ugyanakkor elkülönítve keletkező „Első magyar gőzhajó-társaság“gal — a mely a nemzet rokonszenves pártolására számithat ; miglen az egyesülés esetén a bennszülöttek előnyeit, az angol világpolgár előnyös hely-zetével köti össze, s üzletének nemcsak for-galmi, hanem kereskedelmi tekintetben is

mentül elébb, mentül nagyobb kiterjedést remélhet.

c) Annyivalinkább előnyös az angol társaságra nézve az egyesülés, mert a kéznél levő kimutatásokból világos, hogy az egész Dunamedrében a legjövedelmezőbb és legélenkebb forgalmat nyújtja a személy-szállításra Zimony-Gönyő; a terhek szállítására nézve Pancsova-Győr és a mellék ágazatok Szeged és Sziszek; tudva levő dolog, hogy ezek, kivéven a közös Szávát, birtokunkban vannak, és épen a keletkező magyar társaság legfőbb tevékenységi terét képeznék.

Ezek, véleményünk szerint, a legnagyobb súlylyal bíró előnyök, melyekben az angol társaság az egyesülés által részesül, most vizsgáljuk előnyös-e mireánk nézve és miben az egyesülés az angol társasággal.

a) Tudva levő dolog, hogy kevés pénzünk van, de a mi több, nem nagy hajlam mutatkozott eddig közönségünkben ilynemű vállalatokban résztvenni; — Franciaországban, Belgiumban, Hollandban és Angolországban a részvények leginkább „kicsiny emberek“ (kleine Leute) kezeiben vannak, nem találni némileg takarékos cselédet, mesterlegényt, börtsegédet s a t. a ki nem volna néhány részvény birtokában, és ezen apró

28
Tőkék egyesítéséből keletkeznek a hatalmas vállalatok, kérdés tehát: előteremthetjük-e a szükségelt tőkét oly erőben, mely a nagy gőzhajótársasággal versenyezni képes volna, és amellet az angol társaságban is új versenytársra akadna?

b) és épen a fennebbi oknál fogva, még az esetre is, ha a kívánt 3 millió fedezve lesz hazánkban, nem fog-e sokkal erősebben állani a vállalat, ha az közel 8 millió alap-tőkére épült? de leginkább és mindenek előtt

c) a magyar érdekekkel egyesítjük a leg-hatalmasabb pénzország több polgárának érdekét, és valószínű, hogy ez az első, itt alkalmazást nyert angol tőke, ha kedvező elhelyezést talál, más vállalatokra ismét más angol tőkéket von be maga után, és így felszabadítja pénzpiacunkat azon nyomasztó egyedárusági nyűg alól, mely minden lép-tünket gátolja. Ez lenne az első vállalat, hol tetemesebb külföldi tőkével közvetlen érint-kezünk.

Mindezek mélyen életbevágó és higgadt megfontolást igénylő indokok. — Mi, politikai fejlődésünket gátoló akadályok legnagyobb részét azon gyakran láthatlan, de mindenben érezhető korlátokban keres-

sük, melyekkel a lajthántuli pénzemberek körülhálózták e nemzetet, és ezen állításunkat néhány példával kívánjuk illusztrálni. Legjelesebb hazánkfiak nem voltak, sem 1848 előtt, sem azután, a mai napig, képesek egy független hitelintézetet létesíteni, és habár ismételve, a fejedelem önmaga hajlandónak mutatkozott e bajunkon segíteni, láthatlan kezek a fonalakat mindig szétszaggatták vagy összebonyolitották; újabb példa erre a magyar földhitel-intézet története. Alig sikerült belga tőkepénzeseket nyerni, kik Magyarországon hajlandók nagyobb kölcsönöket adni, már belemártotta a „Vindobona“ ujjait. A bécsi national-bank, az osztrák uralkodóház összes birodalmára kiterjedő privilegiuma 1866-ban lejár; a monopoliumot újabb 25 évre kívánja a bank elnyerni, tudják a jó urak, hogy a magyar országgyűlés nehezen adná beleegyezését, nem lesz tehát addig alkalom a törvényhozással komolyan foglalatoskodni, míg per fas et nefas a magát teljesnek nyilvánító birodalmi tanácstól a bank privilegium hosszabbítását ki nem nyerte. Sőt többre megyünk, hogy az 1848-ki alkotmány élvezetének nem örvendhettünk, azt nagyrészt abban kereshetjük, hogy néhány tulbuzgó hazánkfiak az államadósságok,

egy részének elvállalásáról hallani sem akartván, — a nem-fizetésre könnyü chorust csinálni — a pénz-emberek így tőkájukat veszélyeztetve látván, annak más uton eszközendő biztosítására törekedtek, s a helyes utat az 1848-ki törvények által biztosított politikai függetlenség megszüntetésében vélték feltalálni; mert politikailag — akár mit mondanak ellenfeleink — nem akadály a dualismus a birodalom hatalmának kifejtésére.

Egyszerűen : bizonyos körök, melyek vagyoniag tutela alatt kívánják továbbá is tartani hazánkat, hitelünk megrontását tűzték ki feladatuknak, és hogy önmaguk foglalhassák el továbbá is a piacot, erkölcsiségünket, törvényes intézményeinket, polgárisodási fejlettségünket, termelési tehetségünket, közlekedési eszközeinket kicsinylőleg ismertetik a világ többi polgárisodott népeivel, úgy hogy sikerült rólunk oly balfogalmakat terjeszteni, hogy nem vagyunk képesek megkülönböztetni ez idén, tavaly és harmadéve ide jövő külföldiek csodálkoztak-e inkább azon, hogy itt mindent másként találtak, mint a mint mi csodálkoztunk, hogy miként történhetett, miszerint művelt emberek egy, Európa közepén fekvő országról

minden tekintetben ily ferde fogalommal birhatnak.

Vissza akarjuk és fogjuk nyerni politikai függetlenségünket; nem kételkedtem ebben soha. De úgy mint nincsen okunk kétségbe esni, ovakodjunk az elbizakodástól. Hogy mentül kevesebb áldozattal nyerje vissza az egész nemzet azon befolyást, mely minket erkölcsi és számszerinti súlyunknál fogva megillet, kell, hogy nemcsak szellemileg, de anyagilag is emancipáljuk magunkat. Ezért emeljük minden időben szavunkat. hogy most, midőn a működés a politikai téren ugysis meddő, ne essünk lethargiába, hanem annál nagyobb tevékenységet fejtsünk ki az anyagi téren, két irányban : dolgozzunk és legyünk takarékosak.

Most nyilik tér hazai vállalatban résztvenni, a részvények elég kicsinyek, (200 f.) fedezzük itthon, — akkor lesz hozzászólási jogunk. Ne utasítsuk vissza vaktában a külföldi tőkét, de ne adjuk oda magunkat számitás nélkül. Ha fedeztük a 3 milliót, támaszkodva előnyös helyzetünkre, az angol társulattal történendő alkudozásoknál mi leszünk a helyzet urai; ha irtóznak egy kis kényelmetlenségtől, vagy Péter azért nem

akar egy vállalatban résztvenni, mert azt Pál indítványozta, vagy ő másként akarná rendezni, és így pénzt nem tudunk teremteni, akkor ne peroráljunk, mert itt alkalmazhatni teljes mértékben egy igen gyakorlati polgártársunk e nyilatkozatát :

„A pénz az alap, a többi mende monda.“
 Irjunk tehát kiki tehetsége szerint, mentül többen, és mentül többet alá az „első magyar gözhajó-társaság“ részvényeire.

Dr BALLAGI GÉZA.

(Ára 10 ujkr.)

